

با اینکه محسنی‌اژه‌ای بارها از سازمان بازرسی خواسته پرونده‌هایی که ممکن است را شفاف کنند، این مطالبه تقریباً اجرا نشده است

آقای رئیس! دستور شما اجرا نشد

ابوالقاسم رحمانی
دبیر گروه جامعه

چند وقت پیش با یکی از دوستان مطلع و کارشناس در حوزه حقوقی و قضایی گپ‌وگفتی داشتیم و او هم با واسطه از یکی از مسائلی و مناسبات موجود در دستگاه قضایی که از کس دیگری شنیده بود، می‌گفت. ماجرا از این قرار بود که بخش زیادی از پرونده‌ها و گره‌های اقتصادی کلان کشور در سازمان بازرسی مورد بررسی و نظارت قرار گرفته ولی همه محرمانه و مسکوت یا در مسیر رفع و رجوع پیش می‌رود یا اینکه رسوب می‌کند و بلا تکلیف در قفسه‌های بایگانی این سازمان خاک می‌خورد. این ادعا و روایت آنقدر مهم به نظر می‌رسید که چند روزی پیگیر و پی‌جوی اطلاعاتی بودم تا شاید بتوانم علت این مخفی‌کاری‌ها و این سکوت نشستہ بر جان سازمان بازرسی را بفهمم، منتها هرچقدر گشتم اتفاقاً به خلاف این رویه بیش از آن یکی برخورد، یعنی اینکه چرا سازمان بازرسی به صورت شفاف و عمومی بسیاری از پرونده‌هایی را که با نظارت و کنکاش مورد بررسی قرار داده و حالا اطلاعاتی خوبی از آنها دارد به صورت عمومی منتشر نمی‌کند تا مردم بدانند در سازمان‌ها و نهادهای مختلف کشور چه می‌گذرد؟ گلوگاه‌های فساد کجاست و دامن کدام سازمان‌ها پاک و کدام آلوده است؟ هرچه می‌گشتم بیشتر دستم خالی می‌شد تا اینکه دیدم این مطالبه پیش از اینکه جرقه‌ای در ذهن ما باشد، آن هم به واسطه آن فرد مطلع و دوست دغدغه‌مند، مطالبه رئیس و روسای دستگاه قضایی کشور است و بارها و در مراسم و سخنرانی‌ها و اظهارات گوناگون به آنها اشاره شده و نقد و مطالبات جدی هم حول آن شکل گرفته است. اما طبق روال همیشه، تغییر خواست هر شخص و با هر سطح و طبقه و جایگاهی که باشد، انکار شدنی نیست.

۱۱

نظارت بر مجموعه سازمان‌های اداری کشور در جهت مقابله با فساد به عهده سازمان بازرسی کل کشور گذاشته شده است که از طریق بازرسی‌های موردی، فوق‌العاده و با دستور برخی از مقامات، بر سازمان‌ها و مراجع اداری نظارت نموده و موارد تخلف و نارسایی‌ها را به مراجع ذی‌ربط اعلام می‌دارد. این تعریفی کوتاه از وظایف و شأن وجود سازمان بازرسی کل کشور است که با استناد به همین وبدون اطلاع از ماده تبصره‌های متعددی که در قوانین مربوط آمده، می‌توان انتظارات زیادی داشت. اما با گذر از تعاریف موجود و حدود و نفوذ مسئولیت‌های این سازمان بد نیست سراغ مطالبات از آن برویم، ببینیم و

پرسیم که چه تغییراتی در رویه‌های این سازمان لازم و ضروری است و مطالباتی هم در ارتباط با آن صورت گرفته اما در همچنان بر همان پاشنه قبلی می‌چرخد. بهمین سال ۱۴۰۰ محسنی‌اژه‌ای در دیدار با اعضای هیات تحقیق و تفحص مجلس از بازار بورس و سرمایه با انتقاد از عملکرد سازمان بازرسی کل کشور گفت: «سازمان بازرسی نباید فقط به هشدار به سازمان‌ها و ارگان‌های متخلف بسنده کند. اگر سازمان بازرسی از دستگاهی اطلاعات مورد نیاز خود را بخواهد، اما آن ارگان از دادن اطلاعات خودداری کند، در صورتی که ندادن اطلاعات قابل تعقیب باشد باید آن دستگاه مورد تعقیب قرار گیرد. اگر سازمان بازرسی به دستگاهی نامه‌ای ارسال می‌کند، اما آن دستگاه توجهی به هشدارها نمی‌کند، باید تحت تعقیب قرار گیرد.» اژه‌ای در دوران معاونت در قوه قضائیه هم در ارتباط با مسئولیت‌ها و اهمیت جایگاه سازمان بازرسی کشور گفته بود: «اختیارات خوبی در قانون برای سازمان بازرسی پیش‌بینی شده که می‌تواند فرصت را از دست ندهد، از جمله مواردی که باید اغتنم فرصت کرد همین جاست. هیچ دستگاه دیگری مانند سازمان بازرسی اجازه ندارد به صورت مستمر، موردی و فوق‌العاده از همه دستگاه‌های اداری و اجرایی و موسسات عمومی و جایگاه‌هایی که در قانون شمرده شده ورود کند ولی شما در سازمان بازرسی می‌توانید قبل، حین و بعد عمل بازرسی کنید، جریان‌های سوء را گزارش کنید و هشدار دهنده باشید. واژه‌ای که در متن قانون برای سازمان بازرسی تعبیر شده هشدار است ولی انسان کجا هشدار می‌دهد؟ به عبارتی سازمان بازرسی می‌تواند هشدار دهنده باشد؛ می‌تواند در مواردی که قانون پیش‌بینی کرده اگر برخی مدیران در راستای کار شما خلل ایجاد کنند، از مسئول بالادستی‌اش بخواهید او را تعلیق کند و مسئول بالادستی موظف است مدیرش را تعلیق کند. شما می‌توانید گزارش‌هایی را پیگیری کنید که به هیات‌های رسیدگی به تخلفات اداری یا به هیات رسیدگی به تخلفات نهاد ریاست جمهوری ارسال می‌کنید و اگر آنان کوتاهی کنند و مورد را دنبال نکنند آنان را نیز تحت تعقیب قرار دهید. شما می‌توانید گزارشی را که علیه مجرم به دستگاه قضایی داده‌اید تا انتها پیگیری کنید که بسیاری از دستگاه‌ها چنین اختیاری ندارند و فقط حق دارند گزارش دهند ولی شما حق دارید اگر کوتاهی شد، پیگیری کنید.» تا اینجا اهمیت جایگاه سازمان بازرسی و حدود اختیارات آن مشخص شد. اما با این میزان از قدرت و دسترسی سازمان بازرسی آن‌طور که باید توانسته از اختیاراتش استفاده کند؟ راستش را بخواهید محرمانگی و سکوت عجیب و اقدامات احتمالاً در فضای این سازمان باعث شده که نتوان به این

سوال پاسخ دقیقی داد؛ سکوتی که مورد انتقاد خیلی‌هاست و محرمانگی‌ای که در بسیاری از موارد نه تنها ضروری نیست که مانع از به ثمر نشستن بسیاری از پرونده‌ها هم هست. اژه‌ای خود از مخالفان محرمانه بودن تمام گزارش‌های سازمان بازرسی است و در نوبت‌های مختلف و سخنرانی‌ها و اظهارات گوناگونی به این مهم اشاره کرده است. او در آذر سال گذشته در همایش ملی ارتقای شفافیت در حضور سران قوا و مسئولان قضایی گفته بود: «شفافیت در کجا باید وجود داشته باشد؟ راه‌های عملیاتی شدن شفافیت در حوزه‌های اولویت‌دار کدام است و کجا نباید سری افشا می‌شد و چه خسارت‌هایی به بار آورده است؟ شفافیت در گفتار، در کردار، در تقنین و قانونگذاری و در سیاست‌ها چگونه باید باشد؟ به نظر می‌رسد یک مسأله مهم شفافیت در گفتار و صداقت است. اگر ما در گفتار و صداقت خود شفافیت داشته باشیم، آنچه را لازم است باید صادقانه بگوییم. کاری را که نمی‌توانیم بکنیم، وعده ندهیم. فرآیندی را که منتج به یک نتیجه می‌شود باید در معرض دید نخبگان قرار دهیم. در قوه قضائیه فرآیند رسیدگی به یک پرونده حقوقی و قضایی چگونه است؟ باید فرآیندی را که مرسوم شده یا به محکومین یا برائت منتج می‌شود، گفت. کجاست که مردم نباید در جریان قرار بگیرند و کجا باید بگیرند. می‌گوییم تحقیقات در مرحله کیفری محرمانه است، باید در همه‌جا محرمانه باشد؟ قبل از قطعیت حکم نمی‌توان جزئیات را در اختیار مردم قرار داد اما آیا این با شفافیت در تضاد است؟ تمام آنچه رئیس سازمان بازرسی در قالب گزارش برای ما ارسال می‌کند روی آن می‌نویسند محرمانه بوده و همین امر باعث می‌شود به اطلاع کسی نرسد و رسانه‌ها هم به آن دسترسی ندارند. اما باید پرسید همه اینها محرمانه تلقی می‌شود؟ در برخی سال‌ها سازمان بازرسی گزارش می‌دهد که به‌عنوان مثال ۴ هزار نامه به دولت نوشته‌ایم؛ یا اشکالی بوده یا پیشنهادی بوده، بارها سوال می‌کنم از این تعداد چند مورد پیگیری شده‌اند؟ در دوره فعلی قوه قضائیه یک کار انجام شده مبنی بر اینکه ۴ انبار از انبار تملیکی مشاهده و گزارش آن به مردم نشان داده شده و شاید این از ۴ هزار مورد سازمان بازرسی اثرگذارتر باشد؛ چرا که مردم دیده‌اند. چرا باید تمام گزارش‌های سازمان بازرسی محرمانه باشد، بلکه برخی از این گزارش‌ها قطعاً محرمانه است اما بسیاری از موارد هستند که ما اگر در معرض دید مردم قرار و اجازه می‌دادیم دوربین‌های مختلف به محاکم و زندان‌های ما می‌آمدند، مطمئن باشید که وضع ما از امروز بهتر بود.»

یک روز بعد از این اظهارات ذبیح‌الله خداییان، رئیس سازمان بازرسی کل کشور از برداشتن مهر محرمانه از روی نامه‌های این سازمان خبر داد و گفت: «تاکنون حدود ۹۵ درصد نامه‌های سازمان بازرسی مهر محرمانه داشتند و سامانه به صورت پیش‌فرض اصل را بر محرمانه بودن نامه‌ها قرار داده بود. سازمان بازرسی بلافاصله پس از دستور رئیس دستگاه قضا ناظر بر برداشتن مهر مختلف و سخنرانی‌ها و اظهارات گوناگونی به این مهم اشاره کرده است. او در آذر سال گذشته در همایش ملی ارتقای شفافیت در حضور سران قوا و مسئولان قضایی گفته بود: «شفافیت در کجا باید وجود داشته باشد؟ راه‌های عملیاتی شدن شفافیت در حوزه‌های اولویت‌دار کدام است و کجا نباید سری افشا می‌شد و چه خسارت‌هایی به بار آورده است؟ شفافیت در گفتار، در کردار، در تقنین و قانونگذاری و در سیاست‌ها چگونه باید باشد؟ به نظر می‌رسد یک مسأله مهم شفافیت در گفتار و صداقت است. اگر ما در گفتار و صداقت خود شفافیت داشته باشیم، آنچه را لازم است باید صادقانه بگوییم. کاری را که نمی‌توانیم بکنیم، وعده ندهیم. فرآیندی را که منتج به یک نتیجه می‌شود باید در معرض دید نخبگان قرار دهیم. در قوه قضائیه فرآیند رسیدگی به یک پرونده حقوقی و قضایی چگونه است؟ باید فرآیندی را که مرسوم شده یا به محکومین یا برائت منتج می‌شود، گفت. کجاست که مردم نباید در جریان قرار بگیرند و کجا باید بگیرند. می‌گوییم تحقیقات در مرحله کیفری محرمانه است، باید در همه‌جا محرمانه باشد؟ قبل از قطعیت حکم نمی‌توان جزئیات را در اختیار مردم قرار داد اما آیا این با شفافیت در تضاد است؟ تمام آنچه رئیس سازمان بازرسی در قالب گزارش برای ما ارسال می‌کند روی آن می‌نویسند محرمانه بوده و همین امر باعث می‌شود به اطلاع کسی نرسد و رسانه‌ها هم به آن دسترسی ندارند. اما باید پرسید همه اینها محرمانه تلقی می‌شود؟ در برخی سال‌ها سازمان بازرسی گزارش می‌دهد که به‌عنوان مثال ۴ هزار نامه به دولت نوشته‌ایم؛ یا اشکالی بوده یا پیشنهادی بوده، بارها سوال می‌کنم از این تعداد چند مورد پیگیری شده‌اند؟ در دوره فعلی قوه قضائیه یک کار انجام شده مبنی بر اینکه ۴ انبار از انبار تملیکی مشاهده و گزارش آن به مردم نشان داده شده و شاید این از ۴ هزار مورد سازمان بازرسی اثرگذارتر باشد؛ چرا که مردم دیده‌اند. چرا باید تمام گزارش‌های سازمان بازرسی محرمانه باشد، بلکه برخی از این گزارش‌ها قطعاً محرمانه است اما بسیاری از موارد هستند که ما اگر در معرض دید مردم قرار و اجازه می‌دادیم دوربین‌های مختلف به محاکم و زندان‌های ما می‌آمدند، مطمئن باشید که وضع ما از امروز بهتر بود.»

یک روز بعد از این اظهارات ذبیح‌الله خداییان، رئیس سازمان بازرسی کل کشور از برداشتن مهر محرمانه از روی نامه‌های این سازمان خبر داد و گفت: «تاکنون حدود ۹۵ درصد نامه‌های سازمان بازرسی مهر محرمانه داشتند و سامانه به صورت پیش‌فرض اصل را بر محرمانه بودن نامه‌ها قرار داده بود. سازمان بازرسی بلافاصله پس از دستور رئیس دستگاه قضا ناظر بر برداشتن مهر مختلف و سخنرانی‌ها و اظهارات گوناگونی به این مهم اشاره کرده است. او در آذر سال گذشته در همایش ملی ارتقای شفافیت در حضور سران قوا و مسئولان قضایی گفته بود: «شفافیت در کجا باید وجود داشته باشد؟ راه‌های عملیاتی شدن شفافیت در حوزه‌های اولویت‌دار کدام است و کجا نباید سری افشا می‌شد و چه خسارت‌هایی به بار آورده است؟ شفافیت در گفتار، در کردار، در تقنین و قانونگذاری و در سیاست‌ها چگونه باید باشد؟ به نظر می‌رسد یک مسأله مهم شفافیت در گفتار و صداقت است. اگر ما در گفتار و صداقت خود شفافیت داشته باشیم، آنچه را لازم است باید صادقانه بگوییم. کاری را که نمی‌توانیم بکنیم، وعده ندهیم. فرآیندی را که منتج به یک نتیجه می‌شود باید در معرض دید نخبگان قرار دهیم. در قوه قضائیه فرآیند رسیدگی به یک پرونده حقوقی و قضایی چگونه است؟ باید فرآیندی را که مرسوم شده یا به محکومین یا برائت منتج می‌شود، گفت. کجاست که مردم نباید در جریان قرار بگیرند و کجا باید بگیرند. می‌گوییم تحقیقات در مرحله کیفری محرمانه است، باید در همه‌جا محرمانه باشد؟ قبل از قطعیت حکم نمی‌توان جزئیات را در اختیار مردم قرار داد اما آیا این با شفافیت در تضاد است؟ تمام آنچه رئیس سازمان بازرسی در قالب گزارش برای ما ارسال می‌کند روی آن می‌نویسند محرمانه بوده و همین امر باعث می‌شود به اطلاع کسی نرسد و رسانه‌ها هم به آن دسترسی ندارند. اما باید پرسید همه اینها محرمانه تلقی می‌شود؟ در برخی سال‌ها سازمان بازرسی گزارش می‌دهد که به‌عنوان مثال ۴ هزار نامه به دولت نوشته‌ایم؛ یا اشکالی بوده یا پیشنهادی بوده، بارها سوال می‌کنم از این تعداد چند مورد پیگیری شده‌اند؟ در دوره فعلی قوه قضائیه یک کار انجام شده مبنی بر اینکه ۴ انبار از انبار تملیکی مشاهده و گزارش آن به مردم نشان داده شده و شاید این از ۴ هزار مورد سازمان بازرسی اثرگذارتر باشد؛ چرا که مردم دیده‌اند. چرا باید تمام گزارش‌های سازمان بازرسی محرمانه باشد، بلکه برخی از این گزارش‌ها قطعاً محرمانه است اما بسیاری از موارد هستند که ما اگر در معرض دید مردم قرار و اجازه می‌دادیم دوربین‌های مختلف به محاکم و زندان‌های ما می‌آمدند، مطمئن باشید که وضع ما از امروز بهتر بود.»

به تقاضای وزیر یا مسئول ذی‌ربط انجام می‌شود. نکته‌ای که اینجا وجود دارد این است که در بازرسی فوق‌العاده که در قانون پیش‌بینی شده، شأن و جایگاه فراخوانی و فرافوه‌ای مورد اعتماد مجموعه نظام برای سازمان قائل شده است چون این بازرسی ممکن است به دستور رئیس قوه قضائیه باشد یا درخواست رئیس‌جمهور از قوه مجریه یا کمیسیون اصل ۹۰ از قوه مقننه، یعنی یک شأنیت و جایگاه خاص و منحصربه‌فردی را در این خصوص دارد. به این معنی که رئیس‌جمهور که خود در واقع ابزارهای نظارتی دارد، وزاری مربوطه را دارد، بازرسی ریاست جمهوری را دارد یا مجلس و کمیسیون اصل ۹۰ که اساساً شأن نظارتی دارند، باز اینجا حسب قانون ممکن است از سازمان بازرسی کل کشور درخواست بازرسی فوق‌العاده کنند که از این حیث این نکته قابل توجه است. این نظارت‌ها نهایتاً منتج به تنظیم گزارش می‌شود و این گزارش‌ها یا متضمن وقوع جرم است یا مرتبط با تخلفات اداری و انتظامی است. اگر شامل ارتکاب جرم باشد باید نسخه‌ای از گزارش و مدارک را به مرجع قضایی صالح ارسال کند و تا حصول نتیجه، موضوع را پیگیری کند. اگر در ارتباط با تخلفات اداری، انتظامی و انضباطی باشد، باید به مرجع ذی‌ربط مربوطه موضوع را انتقال دهد. در این رابطه در خصوص بعد نظارتی نهایتاً سازمان بازرسی کل کشور می‌خواهد به هدفی منتج شود که این هدف امروزه تحت عنوان حکمرانی خوب به‌عنوان یکی از مباحث مهم و کلیدی در ادبیات سیاسی و حقوقی، توسعه و ارتقای سلامت نظام اداری، مطرح می‌شود. از جمله شاخصه‌های این مهم عبارت است از: حاکمیت قانون، پاسخگویی، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، کارایی و اثربخشی. شفافیت یعنی روشن بودن کلیه فرآیندهای تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و اجرایی توسط دستگاه‌های اداری و دولتی نزد مردم که لازمه این امر دسترسی آزاد احاد جامعه به اطلاعاتی است که به نحوی بر زندگی آنها تأثیرگذار است یا آنها ذی‌نفع در خصوص این اطلاعات هستند. این اطلاعات باید به صورت کامل و قابل فهم در اختیار مردم قرار گیرد. اطلاع‌رسانی از رهگذر کمک به شفافیت فرآیندهای اداری، ضامن توسعه و ارتقای سلامت نظام اداری محسوب می‌شود. آنچه که مشخص است، ضعف در شفافیت از عوامل مهم فسادزا است. این مهم در قانون ارتقای نظام اداری و قانون دسترسی به اطلاعات پیش‌بینی شده و مرجع قضایی وارد تشریفات رسیدگی و مراحل مختلف و متعدد دادرسی نشود. آنچه قانونگذار به‌عنوان مسائل محرمانه تلقی کرده، مشخص است مسائلی مرتبط با امنیت ملی و منافع ملی یا وقتی است که پرونده قضایی تشکیل می‌شود و در

مرحله تحقیقات است که اطلاع‌رسانی محدودیت‌های قانونی خود را دارد و از این امر مستثنی است. اما وجه غالب این بازرسی‌ها و نظارت‌ها و دریافت گزارش‌ها قبل از اینکه بخواهد وارد فرآیند قضایی شود، قابلیت نشر و اطلاع‌رسانی جهت اصلاح امر و جلوگیری از بروز خسارات و آفات فراوان را دارد. به‌عنوان مثال اگر سازمان بازرسی کل کشور در خصوص اعطای تسهیلات کلان بانکی بی‌ضابطه، در راستای انجام وظایف نظارتی خود به اطلاعاتی دست پیدا کند و به جای برچسب محرمانه زدن و رفتن در پیچ‌وخم‌های اداری و تنظیم برای مرجع قضایی، بلافاصله اطلاع‌رسانی کند، می‌توان با همراهی افکار عمومی و حمایت اجتماعی از بروز خسارت‌های کلان و گسترده و توسعه پیدا کردن ابعاد تخلفات جلوگیری کرد. یا اگر سازمان بازرسی در خصوص ترخیص کالاها در گمرک‌ها یا واردات بی‌رویه کالاها متوجه ایرادات یا سوءجربانیاتی شد باید این مطالب اطلاع‌رسانی شود تا بازآرندگی موثرتری را به دنبال داشته باشد. باید اصل را بر عدم محرمانگی این گزارش‌ها گذاشت تا بتوان از حمایت لازم اجتماعی و اقدامات عاجل جهت بهبود امور بهره‌مند شد. نکته مهمی که برای جلوگیری از بروز فساد و کنترل نظارت موثرتر سازمان بازرسی کل کشور باید مورد توجه قرار گیرد، پیش رفتن به سمت دولت الکترونیک و ایجاد قابلیت رصد و نظارت الکترونیک همه فرآیندهای دستگاه‌های اداری و دولتی است که همه اینها باید در یک سامانه برخط انجام شود و مورد نظارت قرار گیرد. نکته قابل توجه این است که جدای از اینکه ما این موارد را در قوانین مربوط به سلامت نظام اداری و قانون دسترسی به اطلاعات داریم، در بودجه ۱۴۰۲ هم برای این منظور مورد توجه قانونگذار قرار گرفته و مورد تأکید است. در کنار این زودن محرمانگی درخصوص گزارش‌ها، بازرسی‌ها و نظارت‌ها از سوی سازمان بازرسی کل کشور جهت تقویت عملکرد سازمان باید به موارد دیگری هم توجه کرد؛ از جمله نقش رسانه‌ها، تشکل‌های مردم‌نهاد و جامعه مدنی در ایجاد شفافیت و مطالبه‌گری، موضوع ترویج فرهنگ شفافیت و شفافیت‌خواهی، موضوع سازوکارهای بهره‌گیری و حمایت از افشاگران و گزارش‌دهندگان فساد و همچنین نظارت الکترونیک در شفاف‌سازی عملکردهای دستگاه‌های اجرایی. در واقع سازمان بازرسی کل کشور باید به سمت یک چابک‌سازی و سریع‌العمل بودن، برای انجام وظایف و مسئولیت‌های خود کند. به این معنا که همان‌طور که چشم و گوش بینا و شنوای نظارتی حاکمیت است، باید زبان و بیان رسا و گویای این مشکلات و تخلفات و معضلات، بدون فوت وقت باشد تا اثر و نتیجه مورد نظر حاصل شود.»